

УДК 78.461; 78.462; 78.25
DOI 10.34064/khnum1-5411

Концевич О. Ю.

ORCID 0000-0003-4160-3791

Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка,
79005, вул. О. Нижанківського, 5, м. Львів, Україна

Щоденник виконавської майстерності: сфера універсальних навичок сучасного трубача

АНОТАЦІЯ ■ Концевич О. Ю. **Щоденник виконавської майстерності: сфера універсальних навичок сучасного трубача.** У статті досліджуються універсальні виконавські можливості сучасного трубача. Виокремлюються вміння та навички, поєднання яких дозволяють трубачу професійно опанувати виконання академічних та естрадно-джазових творів. Запропоновано класифікацію прийомів та навичок, що закладають фундамент широкої спеціалізації та фахового досвіду трубача. Надається характеристика технологічній складовій універсальних трубних навичок. На основі наукових розвідок та практичних досягнень сучасних трубачів, визначено перелік майстрів, що є носіями універсальних можливостей, у статті докладно представлені імена та здобутки відомих фахівців. ■ **Ключові слова:** *духове музично-виконавське мистецтво, сучасне академічне та естрадно-джазове трубне виконавство, межі фахової спеціалізації трубача, універсальні виконавські професійні якості трубача, творчість видатних трубачів.*

АННОТАЦИЯ ■ Концевич О. Ю. **Дневник исполнительского мастерства: сфера универсальных навыков современного трубача.** В статье исследуются универсальные исполнительские возможности современного трубача. Выделяются умения и навыки, сочетание которых позволяют трубачу профессионально овладеть исполнением академических и эстрадно-джазовых произведений. Предложена классификация приёмов и навыков, которые закладывают фундамент широкой специализации и профессионального опыта трубача. Предоставляется характеристика технологической со-

ставляющей универсальных трубных навыков. На основе научных исследований и практических достижений современных трубачей, определен перечень мастеров, которые являются носителями универсальных возможностей, имена и достижения специалистов представлены в статье. ■ **Ключевые слова:** *духовое музыкально-исполнительское искусство, современное академическое и эстрадно-джазовое трубное исполнительство, пределы профессиональной специализации трубача, универсальные исполнительские профессиональные качества трубача, творчество выдающихся трубачей.*

ABSTRACT ■ Kontsevych O. Yu. Diary of performing mastership: the sphere of universal skills of modern trumpeter.

■ At the present stage of development, the musical society has the centuries-long artistic experience. The evolution of educating professionals in the performing sphere has contributed to the creation of musical masterpieces in different genres. The birth and decline of numerous musical styles and trends has led to new requirements for trumpeters and their capabilities. Of course, the development of trumpet playing has always been accompanied by the new techniques and methods aimed at implementing the composer tasks. However, we can often observe the use and borrowing of the same performance techniques and methods aimed at overcoming common difficulties, for example, in academic or jazz music. Modern Ukrainian primary and secondary educational institutions maintain their position to educate narrow specialized trumpeters, while European countries are increasingly frequently raising universal performers. The trumpeters having one-vector performance skills, for example, academic or solely jazz ones, narrow own performance capabilities. It limits their professional performance in their subsequent solo and orchestral practices. This suggests the need to create the methods for training special universal skills for trumpeters, which will expand their capabilities and ensure the ability to play different music.

The article explores the universal performances abilities of a modern trumpeter. The capabilities and skills are singled out, combinations of which allow the trumpeter to master the professional performance of both academic and pop-jazz works. The classification of techniques and skills laying the foundation for broad specialization and professional experience of a trumpeter is proposed. The characteristic of the technological component of the universal trumpet skills is provided. Based on the research of scientific explorations and practical

achievements of modern trumpeters, a list of the masters is specified, who are the bearers of universal abilities, the names and achievements of these professionals are presented in the article.

Background. By analyzing and comparing the researches and publications of some authors, we distinguish the components that can provide the trumpeter with a universal ability to work with academic and pop-jazz material. The education of modern trumpeter specialists is based on the scientific and methodological works of the leading specialists: J. Arban, E. Bolvin, S. Watterman, I. Gishka, K. Gordon, T. Dokschitzer, K. Caruso, G. Clarke, Ch. Colin, D. Muedinov, H. Orvid, J. O'Neill, O. Stepurko, etc. Each author uses his own methods aimed at gaining or developing some particular practical skills of the trumpeter. However, such works are characterized by a clear orientation, which is projected solely on academic or pop-jazz specifics. The works of J. Arban, G. Clarke, T. Dokschitzer are devoted to the development of solely academic features of the performing musician, while S. Watterman, E. Bolvin, J. O'Neill and O. Stepurko take care of the jazz image of their fans. Thus, a completely newest step in the trumpet art would be a creation of a fundamentally new methodological concept in formation of specialists that would be based on production of symbiosis patterns and combination of universal skills in playing the academic and pop-jazz music.

Objectives. The purpose of the paper is to distinguish and study the universal performer skills of the trumpeter, which will allow using the experience of a specialist in academic and pop-jazz art work in many various aspects.

Methods. The following methods of research have been used in the paper: historical – when reviewing the methods and algorithm of training trumpeters in Ukraine and in the world; comparative – when analyzing and comparing the well-known theoretical works on the method of teaching playing the trumpet; empirical – when analyzing the thoughts expressed by prominent performing trumpeters and educators having the universal capabilities of academic and pop-jazz performances; inductive and deductive – when studying the issue on acquiring universal performance skills that will expand the specialization of the trumpeter and promote mastering the skill of performing academic and pop-jazz works.

Results. At the beginning of the paper, we have considered the concepts of universal skills and performances of trumpeters. The achievements of the most prominent performing musicians having the universal capabilities of playing academic and pop-jazz music have been distinguished.

The main part of the paper studies the process of acquiring universal skills by the trumpeter, which is defined as: 1) experience, and 2) technology. In our opinion, the basis of professional experience of the trumpeter's universal art is: a) fluency in traditional and non-traditional techniques of playing the trumpet; b) practicing the different styles of music and performance; c) experience in improvisation and arrangement.

The final part of the paper provides a list of universal skills of the trumpeter: a) the endurance of the lips muscles; b) the knowledge of the articulation and fingering combination theory; c) the use of high-tone sound focus and epithelium muscles flexibility control; d) the manipulation of the sound tone; e) the technique of playing the extreme limits of the range; e) the skill of long-term playing in the extreme limits of the high pitch sound-dynamic zone.

Conclusions. Musicians-trumpeters, working in a narrow specialization, understand well that the level of performance technology has grown so fast in the recent years that performers should seek alternative methods to master it. Nowadays, the trumpet performing art needs new ideas for its improvement and development. Therefore, when educators-trumpeters base their school on the narrow specialization skills, i.e. performance in academic or pop-jazz manner, the music industry lacks valuable professionals.

Thus, we have outlined the need to expand the mastering of the trumpeter's special skills, which will allow performers acquiring a wide range of skills, achieving mastery and showing themselves in a wide range of orchestral and ensemble groups.

The universal skills, considered herein, should be recommended for the trumpeters to introduce into their own system of personal training. Skilfully mastering them, the trumpeter will open the world of new performance opportunities. ■ **Key words:** *brass musical and performing art, modern academic and pop-jazz trumpet performance, limits of the trumpeter professional specialization, universal performer professional qualities of the trumpeter, works of prominent trumpeters.*

Вступ. Музична спільнота на сучасному етапі розвитку послугується багатоміжним мистецьким досвідом. Еволюція індустрії виховання фахівців у виконавській галузі сприяла написанню музичних шедеврів різних жанрів. Так, народження та занепад численних

музичних стилів зумовлювали появу нових вимог до виконавців-трубачів та до їхніх творчих можливостей. Безумовно, розвиток трубного виконавства завжди супроводжувався залученням нових технік та прийомів, спрямованих на реалізацію композиторських завдань. Але нерідко трапляється використання та запозичення одних і тих самих виконавських прийомів та технік, спрямованих на подолання однорідних труднощів, наприклад, в академічній або джазовій музиці. Сучасні українські початкові та середні навчальні музичні заклади відстоюють позиції вузької спеціалізації трубача, в той час коли європейські країни дедалі частіше виховують, універсальних виконавців. Трубачі, володіючи одно-векторними навичками гри, наприклад, академічними або суто джазовими, обмежують свої виконавські можливості, що в подальшій сольній та оркестровій практиці звужує їхню професійну продуктивність. Це свідчить про потребу створення методики виховання спеціальних універсальних навичок у трубачів, що розширить їх можливості та забезпечить спроможність виконання різностильової музики.

Огляд літератури. Сьогодні основи виховання трубного виконавства базуються на провідних наукових працях та методиках, серед яких авторство належить: Ж. Арбану, К. Гордону, І. Гишці, Т. Докшицеру, К. Карузо, Г. Кларку, Ч. Коліну, Д. Муєдінову, Г. Орвіду, О. Степурко, та ін. Така теоретична база наукових та методичних праць ґрунтовно формує та розвиває широкий спектр навичок у трубачів. Кожен з авторів використовує власні методи, які спрямовані на набуття або розвиток теоретично-практичних виконавських можливостей трубача. Відтак, аналізуючи та співставляючи дослідження й публікації вище перелічених авторів ми виокремлюємо сферу впливу, яка, на нашу думку, забезпечить трубача необхідним потенціалом, а саме – виконавськими універсальними здатностями в галузі академічного та естрадно-джазового виконання.

Мета статті – виокремити та дослідити універсальні виконавські вміння трубача, що дозволять багатогранно використати досвід фахівця у праці в академічному та естрадно-джазовому мистецтві.

Методологія дослідження. У статті використані наступні методи дослідження: історичний, – при вивченні методів та алгоритму

навчання трубачів як в Україні, так і світі, методологічний та компаративний, – при аналізі та порівнянні відомих світових теоретичних праць з методики навчання гри на трубі, емпіричний, – при аналізі думок, у вербальній формі видатних трубачів та педагогів, що володіють універсальними можливостями академічного та естрадно-джазового виконання, індуктивний та дедуктивний, – при вивченні питання набуття універсальних виконавських вмінь, що розширюють спеціалізацію трубача в оволодінні майстерністю виконання академічних та естрадно-джазових творів.

Виклад основного матеріалу. Термін *універсальність* означає «... володіння різними знаннями, навичками; різнобічність» [9, с. 1]. Таким чином, трубач, який володіє техніками виконання різної за стилем музики та широким спектром різноманітних навичок, демонструє універсальні здатності. На сьогодні у світі є добре відомі трубачі, яких можна віднести до виконавців з універсальними можливостями, серед них: Кен Аллерс – (Австралія); Ганс Ганш, Йоханнес Бер, Лоренц Рааб, Роберт Ротер, Роман Ріндбергер, Томас Ганш, – (Австрія); Говард Еванс, Дерек Рой Уоткінс, Джерар Пресенсер – (Англія); Валентин Гарві – (Аргентина); Йерун Бервертс – (Бельгія); Ларс Ранч – (Данія); Андреа Джуффреджі, Мауро Маур – (Італія); Рафаель Мендес – (Мексика); Вім Боз, Андре Хеувельман, Марко Блауу – (Нідерланди); Іво Прейс, Йенс Ліндеманн, Маркус Штокхаузен, Отто Заутер, Ральф Волінг Фолькер Гетце – (Німеччина); Оле Едвард Антонсен – (Норвегія); Владо Кумпан – (Словаччина); Адам Рапа, Аллен Віззутті, Артуро Сандоваль, Вінс Ді Мартіно, Даніель Аарон Розенбум, Джо Бюргшталлер, Ерік Міяшіро, Крістофер Кріс, Люїс Майкл Солоффом, Малкольм Бойд Макнаб, Райан Ентоні, Рональд Ромм, Вінтон Марсаліс, Філ Дрісколл – (США); Ібрагім Маалуф, Моріс Андре – (Франція); Денніс Феррі, Хуго Хелфенштейн – (Швейцарія) та ін. Усі вище перелічені виконавці заслужили всесвітнє визнання й володіють універсальними можливостями гри на трубі. Біля витоків формування універсального мистецтва трубача перебували, на нашу думку, й такі відомі науковці та артистичні постаті: Г. Орвід, Т. Докшицер, І. Гишка, Д. Муєдінов та ін.

Універсальні навички, якими володіє трубач, варто розглядати крізь призму вимог виконання академічної та естрадної музики. Виокремлюючи універсальні навички, ми виявляємо в них ті виконавські властивості, що забезпечують трубачу мультифункціональність. На нашу думку, процес набуття універсальних навичок трубачем можна окреслити як досвід та як технологію:

1) Основа фахового досвіду універсального мистецтва трубача:

а) Володіння традиційними та нетрадиційними виконавськими прийомами гри на трубі. Виконавський прийом – це скеровані дії компонентів виконавського апарату, спрямовані на взаємодію між собою та досягнення звукового результату. Прийоми характеризують початок, ведення, закінчення та з'єднання звуків. Т. Докшицер вважав, що виконавські технічні прийоми це: «... самостійно існуючі засоби ведення, з'єднання звуків, засоби тремоловання, ковзання і повторення звуків.» [3, с. 20], сума прийомів складається у штрихи, а також, на його думку, існують деякі прийоми, які не мають ознак штрихів – це «... портаменто, фрулято, глісандо, тенуто, ...» [3, с. 20], до них потрібно віднести і *вібрато*. У виконавський арсенал сучасного універсального трубача входять і джазові прийоми: *шейк вайд, шейк фаст, фліп, турн, дойт, смір, бенд, ліп слер, дроп, ріп, сквіз* та ін. Потрібно додати, що звукові виразові засоби, такі як *мелізми*, теж виконуються за допомогою прийомів, наприклад, - *губні та аплікатурні трелі*. Відштовхуючись від вище наведених фактів, традиційними прийомами можна назвати ті прийоми, які перебувають у витоках формування трубною виконавства та звукової виразовості.

Нетрадиційним прийомам надає широку характеристику Д. Муєдінов, розділивши їх на два види: «До першого виду належать нетрадиційні прийоми гри з музичними способами звукоутворення або засобами видобування звуку: виконання мікроінтервалів (третьони, чверть тони, шестинатони, восьмина тони й т. д.); видобування гармонічних інтервалів та акордів; гра на препарованому інструменті й використання різних пристроїв та сурдин; комп'ютерні та електронно-акустичні методи обробки звуку» [5, с. 2,]. Повноцінне виконання музики східно-арабських колоритів можливо тільки за умови воло-

діння нетрадиційними прийомами виконання мікроінтервалів. Одним з яскравих прикладів оволодіння виконанням мікроінтервалів є гра відомого сучасного універсального трубача з арабським корінням Ібрагіма Маалуфа (Франція). До другого виду відносяться немюзичні виконавські прийоми, що включають видобування на інструменті або окремих його частинах ударно-шумових ефектів, імітацію звуків природи, тварин і людини» [5, с. 2, 3]. Ілюстрацію таких нетрадиційних навичок вдало демонструє на трубі австралієць Кен Аллерс».

Науковець Д. Муєдінов також відносить до немюзичних виконавських нетрадиційних прийомів техніку перманентного дихання: «Окремим підвидом немюзичних виконавських прийомів є нетрадиційна техніка перманентного дихання, котра забезпечує безперервність видихуваного потоку повітря під час гри на трубі. Даний тип дихання розглядається як технологічний елемент виконавського процесу» [5, с. 2, 3]. Професор В. Качмарчик називає таке дихання «перманентний видих» [4, с. 3]. На нашу думку, техніка перманентного дихання складається із суми традиційних та нетрадиційних виконавських прийомів. Оволодіння технікою перманентного дихання надасть трубачеві можливості виконувати перекладення творів для інших інструментів, таких як скрипка та ін. Так, американський універсальний трубач, педагог Вінтон Марсаліс, виконуючи віртуозний твір скрипаля Н. Паганіні «*Безперервний рух*», застосовує перманентний видих.

б) *Різностильова музично-виконавська практика трубача.*

Кожен виконавець протягом свого творчого шляху здобуває цінний мистецький досвід. Усі, виконані трубачем, музичні твори формують його індивідуальні професійні навички. Виконання *барокового, класичного, романтичного, модерністського, авангардного* репертуару вибудовує широку палітру академічних навичок трубача. Гра в стилях *блюз, джаз, свінг, латина (сальса, самба, румба, джайв, ча-ча-ча), рок, соул, фанк, кантрі, поп, (R&B, диско)* формує досвід естрадно-джазового виконавця. Тільки ті трубачі, які поєднують володіння усіма навичками, притаманними академічному та естрадно-джазовому виконавству, набувають всебічних, універсальних можливостей. Певна річ, виконавський практичний досвід базується, здебільшого,

на багаторічній грі в різних виконавських колективах. До певної міри це надає трубачу майстерності володіння різноманітними виконавськими прийомами, розширенням набору інструментарію виконавця при комбінуванні виконання творів репертуару. Професійність та компетенція таких універсальних трубачів як Аллен Віззутті (США), Томас Ганш (Австрія), та ін. демонструють беззаперечні свідчення постійного застосування здобутків різностильового музично-виконавського досвіду та високого ступеня ефективності таких навичок.

в) Досвід імпровізації та аранжування. Імпровізаційні здібності присутні майже в більшій половині усіх виконавців на трубі. Вони виявляються найчастіше під час виконання на сцені, коли трубач раптово забуває нотний текст і в цей момент з'являється власна версія фрагменту мелодії. Одним з визначень терміну імпровізації є одночасне створення та виконання музичного твору в реальному часі. Потреба у такому досвіді виникає, коли трубач в академічній або джазовій практиці зіштовхується з виконанням каденцій, імпровізацій або певного виду акомпанементу. Відомий американський трубач Артуро Сандоваль говорить у своєму майстер-класі «Слухання», що виконавець має вміти концентрувати свій музичний слух на гармонії та стилі музики, яку він виконує. Таким чином, трубач, перед яким стоїть завдання виконання імпровізації, скеровує своє мислення та слух у бік гармонічної основи акомпанементу, враховуючи усі деталі аранжування. Так, досвід в аранжуванні сприятиме виконанню з відчуттям та врахуванням функційної вертикалі викладу твору, що надасть милозвучності та фаховості виконуваному фрагменту твору та змогу віднайти найбільш вишуканий варіант. Саме визначення терміну *аранжування* є наступним: «(фр. *arrangement* – порядок, улаштування): перекладення» [8, с. 1] – обробка музичного твору, мелодії у різній гармонізації, фактурному викладі та стилі. Оволодіння трубачем технічними складниками імпровізації та навичками аранжування буде одною з переваг його універсальності.

2) Технологічна складова універсальних навичок трубача:

а) Витривалість м'язів губного апарату. Вона побудована на пропорційній взаємодії двох процесів напруження та вивільнення генеруючого тіла (губ). Повноцінна користь від такої навички відчу-

вається трубачем, коли музичні композиції чергуються та вимагають академічного, а інколи – естрадного виконання. Посилений контроль за процесом вивільнення та напруження губного апарату надасть трубачу додаткових акумуляційних сил. Ще однією результативною рисою витривалості є можливість виконання твору без жодної паузи, завдяки техніці перманентного видиху. Оскільки, така техніка позбавляє повноцінної циркуляції крові в губах, м'язовий потенціал повинен мати велику витривалість, яка дозволить подолати довготривалі навантаження та завдання в різних послідовностях.

б) Володіння комбінаторикою артикуляційно-аплікатурної сфери. Технологія навички полягає у використанні певних позицій язика для досягнення виконання різноманітних артикуляційних умовних позначень (іноді специфічних висвітлень тембру певних нот [7, с. 9]) та ефективної взаємодії цих фонемних конструкцій з аплікатурою. Ці навички складуть основу керування одним з найважчих та рідко виконуваних артикуляційних прийомів, а саме – грою октавними стрибками із залученням комбінованої подвійної та потрібної атак. Також до комбінаторики артикуляційно-аплікатурної сфери відноситься застосування додаткової аплікатури та часткове підключення механізму вентиляного або поршневого ходу. Такі навички надають музикантові важелі контролю за виконанням технічних складностей різної конструкції, інтонаційних відхилень, штрихів та традиційних і нетрадиційних прийомів, приміром, гри мікроінтервалів, (яка також відноситься до інтонаційно-висотного звукового відхилення).

в) Застосування висотно-інтонаційного звукового фокусування та контроль гнучкості м'язів епітелію. Усі м'язові ресурси губного апарату скеровуються в потрібній конфігурації без затримки та чітко взаємодіють між собою – це надає виконавцеві повноцінний контроль за фазами скорочення та релаксації. Подібного роду еластичність та гнучкість губних м'язів асоціюється з так званим «вільним апаратом». Універсальні можливості трубача Томаса Ганша свідчать, що оптимальним варіантом для виконання різної музики в його ансамблі є саме «вільний апарат». На першому плані у виконавців завжди має бути еластичність м'язів губ, а вже потім сила притиску, що фокусує та координує їх. Навички такого виду організовують влучність та

продуктивність роботи виконавця-трубача в різноманітних музичних ситуаціях, наприклад, виконання складних прийомів у штриху легато, таких як *широкий шейк* або висхідне повільне *глісандо* (яке також виконуються завдяки аплікатурі) та ін.

2) **Маніпуляції тембром звуку.** Зміна звукової характеристики в трубній практиці може відбуватися за рахунок зовнішнього технологічно-конструктивного фактору, до нього входять використання різних модифікації мундштука та інструмента або електронні перетворювачі звуку. Темброві зміни звуку, які відбуваються завдяки технологічним діям компонентів виконавського апарату трубача, потрібно зарахувати до внутрішнього фактору. Відтак, до процесів внутрішнього фактору тембрової зміни звуку варто віднести: використання внутрішніх резонаторів трубача, роботу стабілізованих і відкоригованих губних м'язів у певних позиціях та різно-амплітудному діапазоні, цілеспрямовані зміни вектору апертури губного отвору. Тепер виконання творів розбіжних стилів вимагає від трубачів застосовувати різнобарвний тембр звуку, наприклад, *субтон*: «В прохолодній манері стилю «кул», яка вимагала від трубачів нового *саунда*, розквітнув *субтон*...» [7, с. 3]. «*Subtone*» – «Підтон є найважливішим прийомом генерації звуку під час гри... в джазі, але іноді і в сучасній музиці» [10, с. 1]. Йому властиві такі риси як «... м'який звук, в якому повітряний шум чітко резонує» [10, с. 1]. Модифікація тембру звуку полягає в зміні частотного діапазону тону.

Таким чином, на нашу думку, вище перераховані навички формують універсальні ґрунтовні засади для вільного виконання різностильового репертуару, які полягають у вмінні свідомо маніпулювати різними видами тембру звуку.

д) **Техніка виконання крайніх меж діапазону.** «З практики відомо, що ступінь загального фізичного навантаження під час гри на трубі прямо пропорційний висоті та силі звуків, що їх видобуває виконавець» [1, с. 122]. Середній регістр є зоною відносного комфорту трубача, проте зовсім інші зусилля потребує виконання нижнього регістру. Дещо іншої думки притримується науковець І. Гишка «Звуки нижнього та середнього регістрів видобуваються без зайвих зусиль» [1, с. 122]. На нашу думку, нижній регістр має свої складності

виконання. З поступовим опануванням нижнього діапазону, трубачі почали освоювати видобування звуків, які сягали межі «до» великої октави. При цьому, витрати дихання сягали максимального об'єму, що зумовлювало складність та потребу адаптації отвору губ до виконання низьких нот. Що стосується гри у діапазоні високого регістру третьої, четвертої та п'ятої октав, добре оцінити усі деталі можна зі слів І. Гишки: «На них витрачається багато фізичної енергії, яка, наперед, скеровується на створення повітряного струменя високого тиску, а відтак (при проходженні в мундштук) і великої швидкості». Адаптація до виконання крайніх меж діапазону полягає у пристосуванні виконавських позицій таких чинників, як повітряний струмінь, робота язика, фокусування губних м'язів, допоміжного потенціалу генераторів звуку (набутого м'язового фундаменту) та застосування зовнішніх і внутрішніх резонаторів звуку, різноманітні положення мундштука й ступінь його натиску, положення інструмента, положення корпусу виконавця. Усі вони відіграють важливу роль у взаємодії та індивідуальних пошуках трубача, які спрямовані на злагоджену роботу виконавського процесу й на досягнення якісного звучання меж діапазону. Дані навички найкраще в світі демонструє американський трубач кубинського походження з універсальними можливостями Артуро Сандоваль. Зі слів очевидців його майстер-класів, Артуро Сандоваль радить для розширення діапазону розвивати різні технологічні аспекти: культуру звуку, гнучкість губного апарату, артикуляцію, (особливо подвійну та потрійну атаки), за допомогою методичних трубних шкіл: Ж. Арбана, Г. Кларка, К. Карузо, К. Гордона, Т. Докшицера, Ч. Коліна та ін.

Цікаву думку про освоєння високого регістру нещодавно обґрунтував український науковець І. Гишка. Сьогодні вона вже формалізована свідоцтвом авторського права (№ 79713 від 11.06.2018) як винахід: «перед звуковидобуванням високих звуків третьої октави автор статті рекомендує тримати губи повністю закритими, а корінь язика у положенні, як при вимові існуючого в українській мові йотованого звуку (дифтонгу) *Ĭ*» [2, с. 101].

е) Майстерність довготривалого виконання в крайніх межах звуко-динамічної зони у високому регістрі. Участь в різних колекти-

вах, виконання в яких передбачає академічну або естрадно-джазову техніку, вимагає відповідних навичок гри у крайніх динамічних зонах та регістрах. Так, виникають сприятливі умови для зародження універсальних навичок та набуття досвіду трубачів-універсалістів. В трубному виконавстві неодноразово лунає думка, що гра в динамічній зоні «*p*», «*pp*», «*ppp*», «*pppp*» у третій октаві неможлива. Схожі переконання можна почути в різних оркестрах та спрямовані вони, зазвичай, до диригента. На нашу думку, виконавці-універсалісти підтверджують своєю практикою протилежне, демонструючи ці вміння досить часто. Подібне вміння передбачає в своїй основі велику концентрацію напруги та високоефективний, виражений алгоритм розподілу виконавських ресурсів та енергетичних сил трубача. Існують і певні ризики зриву губного апарату. Його може спричинити довготривале виконання у високому регістрі при грі на «*p*», «*pp*», «*ppp*», «*pppp*», або «*f*», «*ff*», «*fff*», «*ffff*», адже завдання такого типу призводить до значних м'язових та повітряних навантажень. Це інколи породжує руйнівні наслідки, після яких в окремих трубачів тимчасово зникає звук. Нашим застереженням від наслідків таких перевантажень буде порада трубачам під час виконавського процесу уважно слідкувати за фазами скорочення м'язів губного апарату. Виконання, поставлених у підпункті завдань, приховує ще одну складність: присутність високого повітряного тиску в легенях і ротовій порожнині, що впливає на зростання загального артеріального тиску. Схожі твердження описує професор Г. Орвід, його дослідницькі експерименти вказували на наявність понад 0,2 атмосфери тиску в ротовій порожнині виконавця [6, с. 199]. Трубачі мають добре усвідомлювати всі фізіологічні навантаження на організм і слідкувати за якісними показниками свого фізичного стану, використовуючи в певні виконавські моменти примусову декомпресію (додатковий видих залишкового вуглекислого газу), стабілізуючи обмін кисню й вуглекислого газу та зменшуючи внутрішню напругу.

Висновки. Музичне виконавство переживає один з найяскравіших моментів свого розвитку. Музиканти-трубачі, працюючи у вузькій спеціалізації, добре розуміють, що рівень технології виконання за останні роки настільки стрімко зріс, що виконавці змушені шу-

кати альтернативних методів його досягнення. Трубне виконавське мистецтво на сучасному етапі потребує нових якісних ідей щодо його вдосконалення та розвитку. Відтак, коли педагоги-трубачі засновують свою школу на навичках вузької спеціалізації академізму або естрадно-джазового спрямування, музична індустрія трубачів недоотримує цінні фахові кадри.

Таким чином, окреслено потребу в розширеному опануванні спеціальних навичок трубача, які дадуть можливість виконавцям опанувати широкий спектр вмій, досягнути майстерності та проявити себе в широкому середовищі оркестрових чи ансамблевих колективів. В статті звертаємо увагу на те, що більшість визнаних світом трубачів, які досягли професійного виконання академічної та джазової музики, здобули універсальні можливості за допомогою новітніх методів опанування технікою. Визначено набір навичок, якими має володіти універсальний трубач, а також наводяться імена трубачів з універсальними можливостями, чий постаті дають уявлення про виклики сучасного музичного світу.

Отже, розглянуті в статті універсальні навички варто рекомендувати трубачам впровадити до власної системи персональних занять. Майстерно оволодівши ними, трубач відкриє світ нових виконавських можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гишка, І. (2010). *Звукоутворення як важлива складова технічної досконалості трубача. (історія, теорія, методика, практика)*. Львів: АСВ, 183.
2. Гишка, І. С. (2018). Ї у виконавській практиці трубача. *Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя*, 9, 98–103.
3. Докшицер, Т. (1999). *Путь к творчеству*. – Москва : Муравей, 216.
4. Качмарчик, В. П. (1995). *Перманентний видих у виконавстві на духових інструментах: проблеми історії та фізіології*: (Автореф. Дис ... канд. мистецтвознавства). Київ: КДМК імені П. І. Чайковського, 24.
5. Муєдінов, Д. М. (2017). *Нетрадиційні виконавські прийоми на трубі в контексті історико-художнього розвитку*. (Дис ... канд. мистецтво-

- знавства). Харків : Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 229 с.
6. Орвид, Г. (1976). Некоторые объективные закономерности звукообразования и искусство игры на трубе. *Мастерство музыканта-исполнителя*, 2, 186–212.
 7. Степурко, О. (1989). *Труба в джазе*. Москва : Советский композитор, 208.
 8. Матеріал з Вікіпедії. Визначення поняття Аранжування. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
 9. Матеріал из Викисловарь. Определение понятия Универсальность. Retrieved from <https://ru.wiktionary.org/wiki/%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>
 10. Wikipedia material. Definition of the concept Subtone. Retrieved from <https://de.wikipedia.org/wiki/Subtone>

REFERENCES

1. Gyshka, I. (2010). *Zvukoutvorennja jak vazhlyva skladova tehnicnoj doskonalosti trubacha. (istorija, teorija, metodyka, praktyka) [Sound formation as an important component of the technical perfection of the trumpeter. (history, theory, methodology, practice)]*. Lviv: ASV, 183 [in Ukrainian].
2. Gyshka, I. S. (2018). Ij u vykonav's'kyj praktyci trubacha. [Yi in the trumpeter's performing practice.] *The History of formation and development prospects of wind music in the context of national culture of Ukraine and abroad countries: Collection of scientific works* 9, 98–103. Rivne [in Ukrainian].
3. Dokshyts'er, T. (1999). *Put k tvorcestvu. [The path to creativity]*. Moscow : Muravei, 216 [in Russian].
4. Kachmarchyk, V. P. (1995). *Permanentnyi vydykh u vykonavstvi na dukhovych instrumentakh: problemy istorii ta fiziologii [Permanent exhalation in the performances on wind instruments: problems of history and physiology:] (Extended abstract of Candidate's thesis)*. Kyiv State Music Conservatory named after P. I. Chaikovsky, 24 [in Ukrainian].
5. Muiedinov, D. M. (2017). *Netradytsiini vykonavski pryomy na trubi v konteksti istoriko-khudozhnogo rozvytku. [The extended performance techniques of the trumpet playing in the context of historical and artistic development]*.

- (Candidate's thesis). Kharkiv: Kharkiv National University of Arts named after I. P. Kotlyarevsky [in Ukrainian].
6. Orvyd, G. (1976). Nekotoryye obiektyvnyye zakonomernosti zvukoobrazovaniya y uskusstvo ygryy na trube [Some objective laws of sound formation and the art of playing the trumpet]. *Mastery of the musician-performer*, 2, 186–212 [in Russian].
 7. Stepurko, O. (1989). *Trubach v dzhaze [Trumpeter in jazz]*. Moscow: Soviet kompozitor, 208 [in Russian].
 8. Material z Wikipedii. Vyznachennia poniattia Aranzhuvannia [Definition of Arrangement]. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
 9. Material iz Vikislovar'. Opredelenie ponjatija Universal'nost' [Definition of the concept of universality]. Retrieved from: <https://ru.wiktionary.org/wiki/%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>
 10. Wikipedia material. Vyznachennia poniattia Subtone [Definition of the concept subton]. Retrieved from: <https://de.wikipedia.org/wiki/Subtone>

Стаття надійшла до редакції 21.07.2019 р.